

Lerend, ontdekkend,
Kops Plateau

Voorwoord

Al wandelend over het Kops Plateau kregen we het gevoel een soort heilige plek onder de voeten te hebben. Het natuurschoon en de werkelijk unieke, geografische ligging wisten dat gevoel nog eens flink te versterken. In werkelijkheid echter is een groot deel van het plateau in gebruik als opslagterrein voor bouwmaterialen, parkeerterrein en hondenuitlaatplaats. Vrijwel niemand van de wandelaars kan hier maar iets van de voor de stad Nijmegen belangrijke geschiedenis ervaren. Zo mogen we niet met deze heilige plek omgaan. We gaan er iets aan doen.

Frits Bevoort en Gerald Willemsen, adviseurs van wijlen Ewald Marggraaf,

januari 2011

Inleiding

Een prachtig, uniek gebied. Op loopafstand van het centrum van de oudste stad van Nederland. Doordrenkt met de geschiedenis van jaren, eeuwen en zelfs millennia. Dat is het Kops Plateau. Strategisch, hoog toornend boven de Ooijpolder uit, aan de voet van het heuvelland van Berg en Dal en Groesbeek. De geschiedenis van dit gebied is lang en van groot belang geweest voor de ontwikkeling van Nijmegen en haar omgeving. Zo heeft de Rijn zich naar het plateau gevormd en was Nijmegen een van de meest noordelijke vestigingen van het Romeinse rijk. Het grootste gedeelte van die geschiedenis echter zit in de grond, of zweeft er boven. En daar precies wringt 'em de schoen, want vrijwel geen mens beseft deze waarde.

De afgelopen decennia is het Kops Plateau in ruste geweest. Wandelaars en grazende paarden zorgden voor alle actie en sporadisch vonden er wat onderhoudswerkzaamheden plaats. Maar de vraag 'hoe nu verder?' is groter dan ooit tevoren. Gebeurt er niets, dan zal het Kops Plateau haar mystieke geschiedenis voor zichzelf houden. Daarvoor willen we waken. Voor u ligt een eerste doorkijk naar de toekomst. Een voorstudie naar de ontwikkeling van de Kop, opgesteld door de Marggraff Stichting in nauwe samenwerking wethouder Hanny Kunst, de Archeologische dienst van de gemeente Nijmegen en ondersteund door het gelegenheidsconsortium Decorum, bestaande uit Mieke Welschen, Roel Hoek en Geert Schiks.

Het Kops Plateau is een uniek en zeer waardevol element in de provincie Gelderland. Cultuur en natuur zijn hierbij onlosmakelijk met elkaar verbonden. Behoud van dit culturele erfgoed is voor de Marggraff Stichting een belangrijke doelstelling. Ook op langer termijn. Het realiseren van die doelstelling is sterk afhankelijk van de mogelijkheden om economisch draagvlak te ontwikkelen op het Nijmeegse Plateau.

De Marggraff Stichting

De historie als DNA

Het Plateau is ontstaan tijdens de Saale-IJstijd, die duurde van 380.000 tot 130.000 jaar voor Christus.

In die periode is vanuit het noorden een enorme ijswal komen aanwollen, vooruitgeduwd door de steeds neervallende sneeuw. Het gewicht van de sneeuw drukte de ijsmassa diep in de grond en in de richting van het zuiden. Tussen Arnhem en Nijmegen ontstond onder deze druk een gestuwde wal van zo'n 300 meter hoog, opgebouwd uit zand, stenen en bevroren kleipakketten uit het IJsseldal.

Tegen het einde van de Saale-IJstijd wordt deze wal tussen Arnhem en Nijmegen afgebroken onder het geweld van het smeltend ijs. Het gebied van Nijmegen tot aan Mook en Wijchen wordt met zand bedekt. Rond 117.000 voor Christus was de stuwwal goeddeels opgeruimd. De Rijn en de Waal hadden zich een weg gebaad en achter de plek waar de stuwwal ooit gelegen had, lag nu een vlakte met heuvels waarop later de stad Nijmegen werd gebouwd. Alleen bij het Kops Plateau bleef een stuk van de echte stuwwal bewaard.

Landschap, te lezen als een boek

Wie op het Kops Plateau de grond in gaat, komt de dikke leemlagen tegen die nog door het geweld van het optrekkend ijs zijn geplooid. De richting van die plooi is bepaald door het Bekken van Groesbeek.

Op de landkaart is goed te zien hoe het ijs tussen Groesbeek en Kranenburg dieper naar het zuiden is doorgedrongen. Dit ijsbekken drukte vanuit het oosten de Nijmeegse stuwwal op. Deze druk vormde enorme plooien in de bodem van het Plateau. Deze plooien geleiden nu nog grondwater dat uitmondt in bronnen langs de noordhelling.

Geleidelijk wordt het minder koud en jagersvolken trekken het gebied binnen, de grote kudden rendieren volgend op hun jaarlijkse trek naar het Noordzeegebied. Ze bivakkeren op het Plateau en slaan er hun kamp op om de jacht voor te bereiden en hun stenen werktuigen, hun Federmesser, te prepareren. Wie nu aan de rand van het Plateau gaat staan, kijkt vanuit dezelfde hoogte over het stroomgebied van de Rijn uit als de jagers van deze Tjonger-cultuur dat deden. Er is niets veranderd. Alleen de rendierkudden en mammoeten zijn verdwenen.

Bewoners voelen zich thuis

Alles wat een mens zich wenste, werd door het gebied geleverd: er was water, door de hoogte was er veiligheid en de mogelijkheid van jacht en aanval. Op de hellingen leefde jachtwild, zwijnen en herten, terwijl aan de voet ervan de rivieren meanderden wemelend van vis en er lagen moerassen waarin twee keer per jaar miljoenen ganzen neerstreken om te foerageren en om zelf opgegeten te worden, zo gaat dat. En daarom is het duidelijk dat de mens sinds zo'n 12.000 jaar geleden de plek niet meer heeft verlaten.

Na de Steentijd kwamen de volken die wisten hoe metaal te maken en te gebruiken. Eerst de Bronstijdbewoners. Ze leefden er tussen 3000 en 800 voor Christus. Ze maakten bronzen bijlen en begroeven hoog op de Kop hun doden, zo dicht mogelijk bij het hemelgewelf en in graven die werden gemarkeerd door grote steencirkels. Jawel, gemaakt van de stenen van vroegere perioden. Ook in de IJzertijd werd het Kops Plateau bewoond, duidelijk herkenbaar aan langbedden en ronde grafheuvels, midden in het gebied.

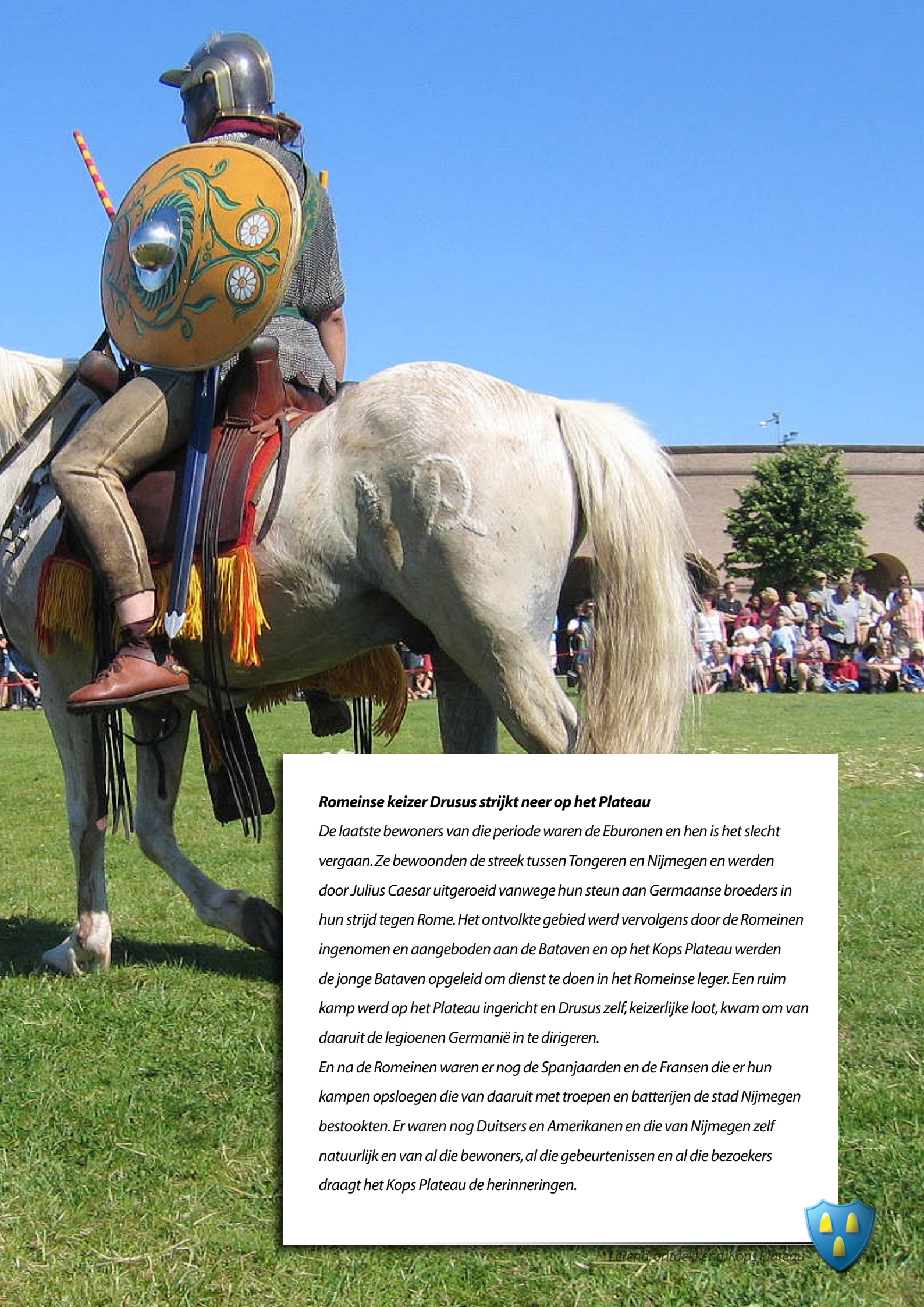

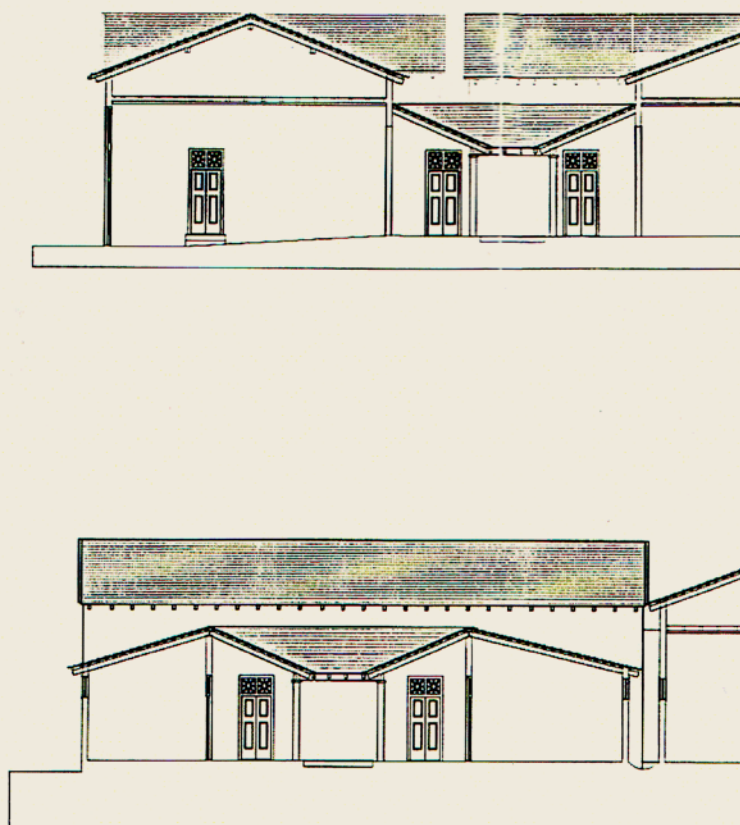
Romeinse keizer Drusus strijkt neer op het Plateau

De laatste bewoners van die periode waren de Eburonen en hen is het slecht vergaan. Ze bewoonden de streek tussen Tongeren en Nijmegen en werden door Julius Caesar uitgeroeid vanwege hun steun aan Germaanse broeders in hun strijd tegen Rome. Het ontvolkte gebied werd vervolgens door de Romeinen ingenomen en aangeboden aan de Bataven en op het Kops Plateau werden de jonge Bataven opgeleid om dienst te doen in het Romeinse leger. Een ruim kamp werd op het Plateau ingericht en Drusus zelf, keizerlijke loot, kwam om van daaruit de legioenen Germanië in te dirigeren.

En na de Romeinen waren er nog de Spanjaarden en de Fransen die er hun kampen opsloegen die van daaruit met troepen en batterijen de stad Nijmegen bestookten. Er waren nog Duitsers en Amerikanen en die van Nijmegen zelf natuurlijk en van al die bewoners, al die gebeurtenissen en al die bezoekers draagt het Kops Plateau de herinneringen.

RECONSTRUCTION PRAETORIUM KOPS PLATEAU NIJMEGEN

D. R. I N G. K E E S P E T E R S E   M A R L A S M I T H
 FOR: PROVINCIAL MUSEUM G.M. KAM TE NIJMEGEN   AUSTIN, TEXAS   JANUARY 1988

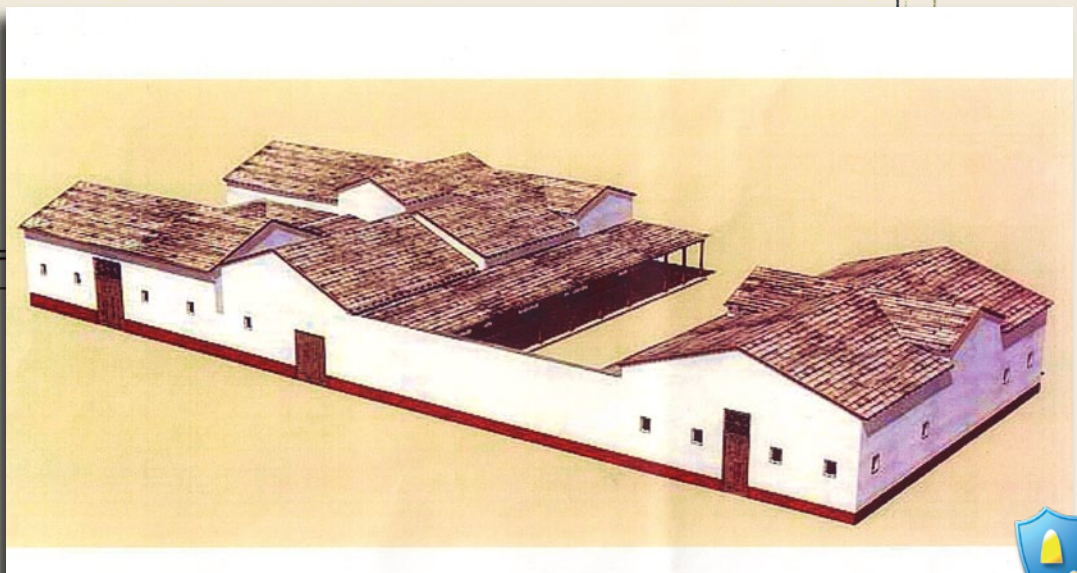
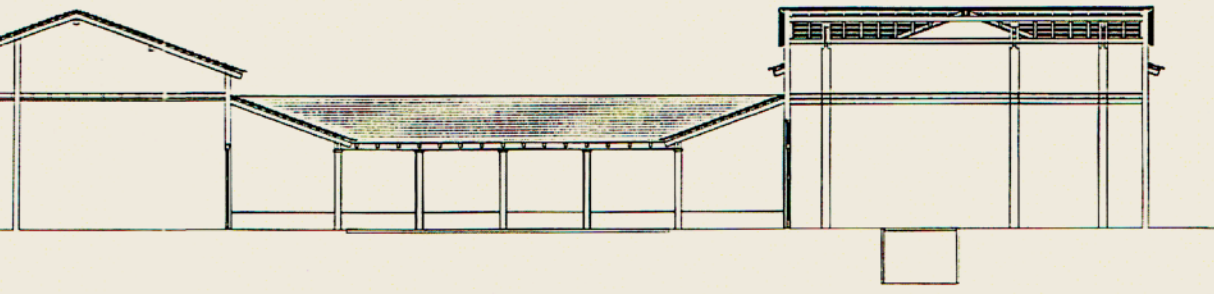
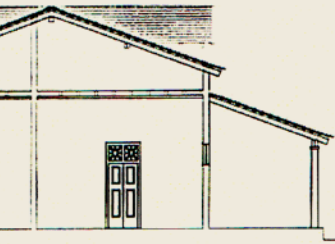

Ideeënschets voor de toekomst

Drususwoning herrijst op historische plaats

Eigenaar de Marggraff Stichting en het gemeentebestuur van Nijmegen hopen de handen ineen te slaan. Er moet iets gebeuren om de roemrijke geschiedenis van het Kops Plateau een plek te geven. De herbouw van de villa van Drusus is een concreet plan uit de publieke- en private brainstorm. Steekwoorden:

- internationaal knooppunt
- authenticiteit, met name in detail en gebruik
- publieke aanwinst, beleving en educatie
- voormalige wegen, wallen, pallisaden en grachten zichtbaar in het landschap

Het proces als doelstelling

Het Kops Plateau voor mens en omgeving

De bouw van de Drusus-villa en de inrichting van het Kops Plateau dient meerdere doelen. Zowel tijdens de bouwfase als daarna. Die doelen zijn stuk voor stuk gericht op de mens en haar omgeving: opleidingen en recreatie. Dat deze doelstellingen ook tijdens de bouwfase bereikt worden is uniek. Het ontwerpen, het maken van gereedschappen en bouwmaterialen en het uitvoeren van historische ambachten zoals timmerman, metselaar en pannembakker wordt in samenwerking met opleidingen gestalte gegeven. Jong en oud krijgen een kans doordat ze een beroep kunnen leren van ouderen. Dit naar voorbeeld van het succesvolle project in Guédelon, in Midden-Frankrijk. Daar bouwen herintreders, leerlingen en zorgbehoevenden een middeleeuws kasteel op. Uit het niets. Met middeleeuwse technieken en materialen. Het hele bouwproces mag daarom lang duren. De weg is hierbij het doel. Ook kan de investering over meerdere jaren worden uitgesmeerd, wat de kans van slagen enorm verbetert.

1. **Het Kops Plateau, midden in de maatschappij**

Beleving is het belangrijkste uitgangspunt. Alle zintuigen komen aan bod: horen, ruiken, zien, proeven, voelen. Niet alleen de geschiedenis is zo te beleven, maar ook de geologie. Dit wordt zichtbaar door middel van twee niveaus die aansluiten bij de gelaagdheid van het landschap. Een ondergrondse kuil als museum in combinatie met een passe-partout bij het Valkhof.

- Opleidingen werken samen
- Stageplaatsen en herscholing
- Oude ambachten

en & ontdekken

Lerend, ontdekkend, Kops Plateau

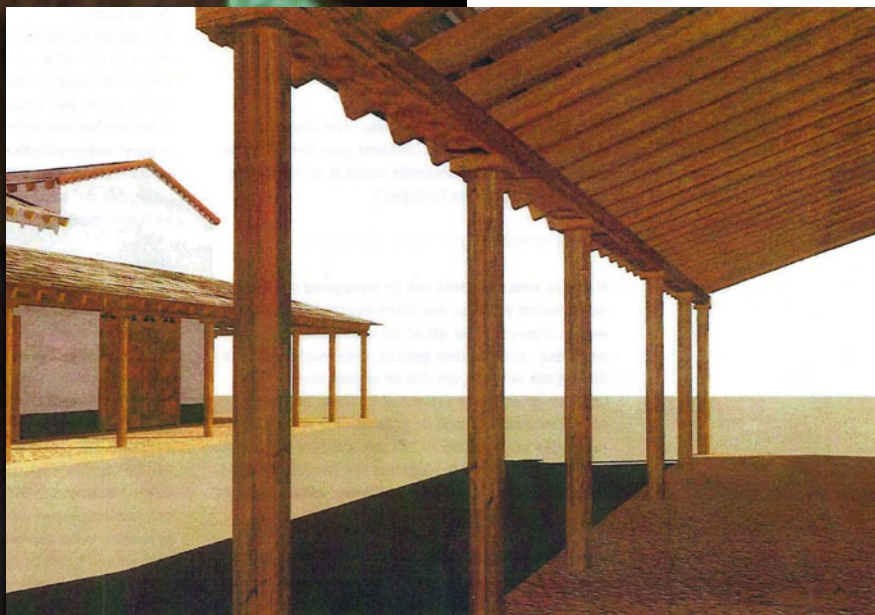
2.   *Zorg, het sociale component op het Plateau*

Onthaasten, rustig aan, slow. Zorgen voor elkaar. Mensen laten herstellen, bijkomen en leren op het Kops Plateau. Niet alleen voor revalidatie, maar ook voor reïntegratie kunnen mensen terecht, bijvoorbeeld met behulp van paarden in samenwerking met de St. Maartenskliniek. Zorgbehoevenden voeren werkzaamheden uit op het Kops Plateau. Ook dit laten zien aan toeristen, zodat die op positieve manier aankijken tegen zorg en zorgbehoevenden.

- Gezondheidscentrum, samenwerken met bijvoorbeeld de Maartenskliniek/universiteit en Sanadome*
- Revalidatie in combinatie met paardenhouderij*

ntiaal

De Marggraff Stichting

Kops Plateau

Doelgroepen

- * Jonge mensen die willen leren ambachtelijk te werken
- * Mensen die zich laten omscholen voor ander werk
- * Zorgbehoevenden
- * Oudere mensen die hun ervaring willen overdragen

Beleven en

3. Recreatie, genieten van historie, landschap en natuur

Hetgeen dat zo bijzonder is aan deze plek, is de sfeer en mystiek. Dat krijgt de nadruk.

De geschiedenis is overal aanwezig. Tijdens een rustgevende wandeling en bij een kop koffie op het terras, genietend van het uitzicht over de Ooijpolder heen.

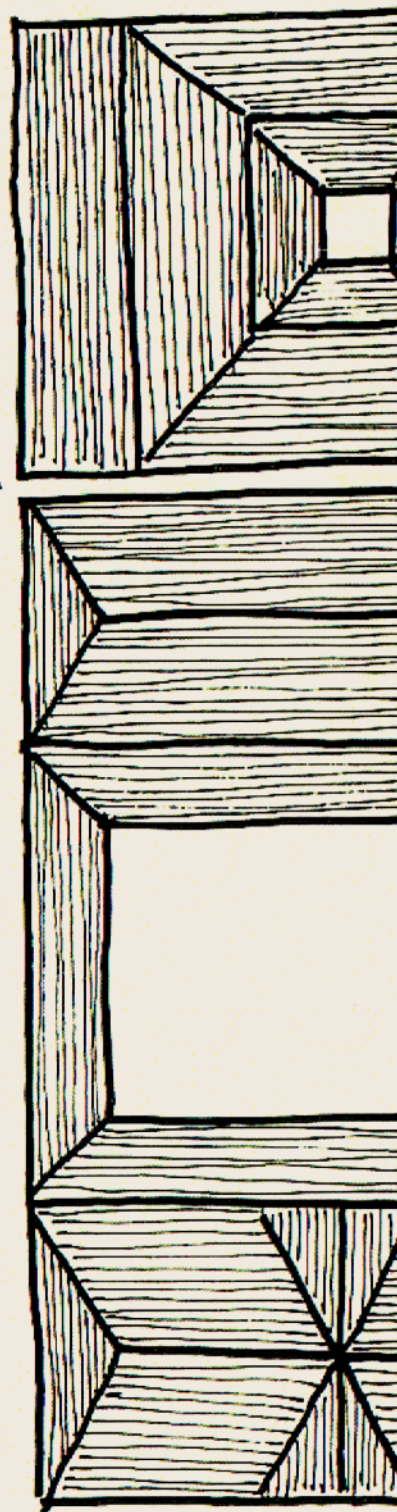
Verder leert de recreant van het bouwproces als attractie, land-art en het gebruik van hedendaagse digitale hulpmiddelen.

- *Herstel historische begroeiing*
- *Een lig/luister/hemelstaar kuil*
- *Openluchttheater verlengstuk van Romeinenfestival*
- *Doorkijkjes polder en trap naar beneden en boven*
- *Terras en binnenruimte om even te rusten met een kop koffie en een broodje*
- *Doelgroep: dagrecreanten, geen pretpark, richten op mensen die voor cultuurhistorie, natuur en landschap komen, zorgbehoevenden, events zoals trouwerijen en symposia*

genieten

↑
GREPPELO

K A 1 BOUWLAAG

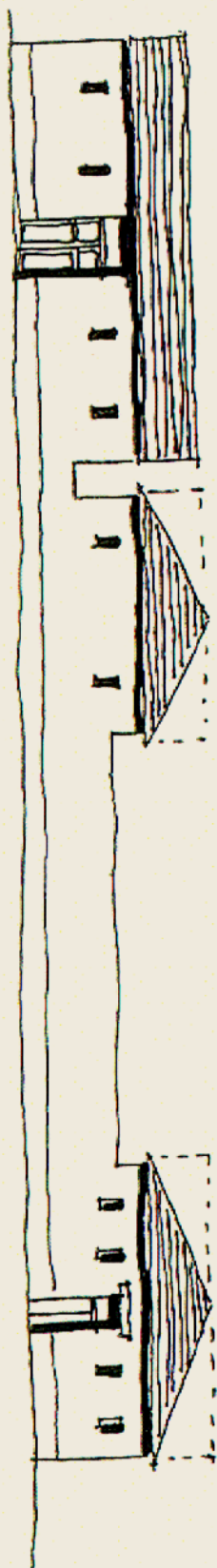
K K

B

1 BOUWLAAG

AFWATERINGS + RAADDELAAG.

Kees RETERSE
21 MEI 1997.
CONCEPT II

PANSA BV
GRODE MIDDELEND 103
NL 5412 AD CANS

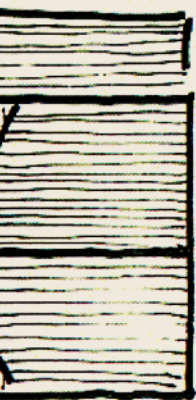
Kees RETERSE
21 MEI '97
CONCEPT II

Stap voor stap vanaf nu naar de toekomst

*De Drusus-woning op het Kops Plateau, als centrum van historie, rust en beleving.
Voordat dit toekomstbeeld gerealiseerd is, heeft de Marggraff Stichting nog een
lange weg te gaan. Een weg die zij samen met anderen wil doorlopen.
Het hele inrichtingsplan van het Plateau is in drie stappen opgesplitst.*

Stappenplan

- Ontwikkelen en verzamelen van ideeën
- Beoordelen haalbaarheid
- Ontwikkelen draagvlak
- Onderzoek naar financiële middelen
- Go/No go moment
- Aanpassen en concretiseren ideeën
- Opstellen definitief plan met begroting
- Aanvraag vergunningen en aanbesteding

Stap 1, de voorbereiding (2011-2012)

De voorbereidende stap is door de Margraff Stichting al enige tijd geleden ingezet.

Tijdens deze stap zijn ideeën geschetst en is het gelegenheidsconsortium 'Decorum' opgericht.

De voorbereiding is het proces voorafgaand aan het startsein voor de bouw van de Drususwoning. Voor dit zover is komen aan bod:

Investeren

De initiatiefnemer gaat op zoek naar partners die willen samenwerken in de ontwikkeling.

Deze investeerders worden gezocht bij de overheid (Europees, landelijk, provinciaal en gemeentelijk), Stichting Limes (internationale samenwerking Romeinse historie) en bij bedrijven.

Bedrijven krijgen bij dit project de kans een compensatieverplichting over te dragen, waaraan ze moeten voldoen om ruimtelijke ingrepen te mogen doen. De compensatiemaatregelen zoals bouwen, aanleggen, beheren of financieren kan voor cultuur en cultuurhistorie worden ingezet.

Partners vinden

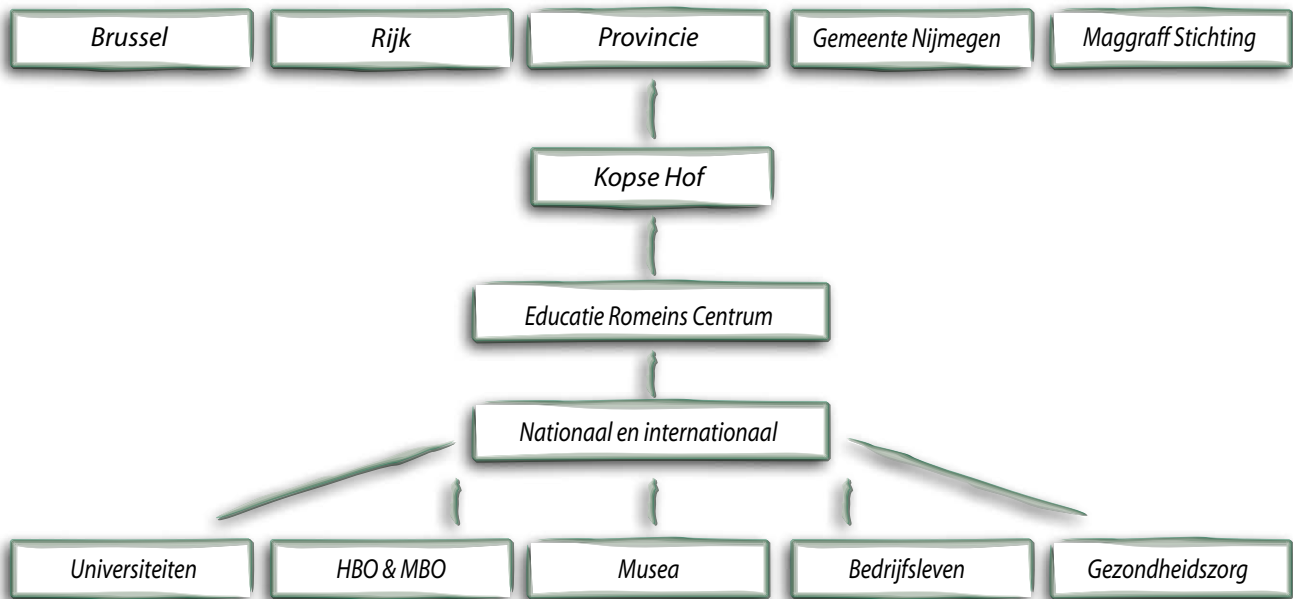
De Marggraff Stichting bouwt niet alleen. Zij zoekt partners die vanuit een zorg-, reïntegratie- of recreatieachtergrond de bouw van de villa en de inrichting van het terrein voor haar rekening nemen. In overleg met die partners en de gemeente Nijmegen zal ook de definitieve totstandkoming worden vastgesteld.

Plan definitief maken

Wanneer alle ingrediënten bekend zijn, vraagt de eigenaars en haar partners alle benodigde vergunningen en ontheffingen aan. Ook stellen zij dan een concreet en helder plan van aanpak op voor zowel de partners als voor alle betrokkenen in of buiten Nijmegen.

Stap 2, de bouw- en inrichtingsfase (2012-2016)

De schop gaat in de grond. Het bouwproces is een doel op zich voor zowel recreanten als de mensen die aan de bouw werken. Tijdens deze fase herrijst de Drusus-woning op oorspronkelijke fundamenteën, krijgen de wegen en paden gestalte en verwijzen de initiatienemers op artistieke wijze naar het verleden, bijvoorbeeld door middel van landart-objecten. Het terrein ondergaat een metamorfose.

Stap 3, de uiteindelijke ingebruikname (2016 en verder)

De woning van Drusus herbergt bijvoorbeeld het kantoor van Stichting Romeinenfestival.

Een gedeelte van de villa is volledig authentiek. Een ander gedeelte van de villa is geschikt voor gebruik in de tegenwoordige tijd. In dat gedeelte kunnen mensen oude ambachten leren, kunst maken of eventueel van een lunch genieten, bereid met ingrediënten uit de heemtuin. Op het hele terrein kan de geschiedenis beleefd worden. Dit met wisselende tentoonstellingen die in overleg met bijvoorbeeld het Valkhofmuseum ingericht zijn. Oude gebruiken, voorwerpen en leefwijzen komen op een moderne, interactieve manier tot leven. Scholen bezoeken het terrein graag, leerlingen zijn enthousiast. Met regelmaat vinden kleinschalige evenementen plaats op het Kops plateau, waarvan het Romeinenfestival een regelmatig terugkerend hoogtepunt is. Alle evenementen, ambachten, kunsten en recreatie-uitingen hebben iets te maken met de historie, het landschap en de rust op het unieke, Nijmeegse terrein.

Het Kops Plateau is speelt weer een centrale rol in de samenleving van Nijmegen en omgeving.

Vind de oorsprong van je vak

Zorg

Recreatie

Educatie

- smid
- timmerman
- glasblazer
- textiel- leerbewerker
- goudsmid
- pottenbakker
- touwslager
- kok
- dierverzorger
- onderzoeker (archeologie, geologie)
- imker
- mattenvlechter
- bronsgieter
- houtbewerker
- poppenspeler
- wapensmid
- omroeper
- groenbeheerder

Colofon/Bronnen

Brainstorm Marggraff Stichting/

gemeente Nijmegen,

Koos & Co's,

28 oktober 2010

Kops Plateau, de juiste kans,

Decorum, juni 2008

Uitvoeringsplan, Visualisatie Romeins

Nijmegen-Oost, Pansa BV,

september 2008

Concept

F.F.G. Bevert

Tekst

Areal, www.areal-agro.nl

Layout

www.wgvormgevers.nl

Kijk voor meer informatie op

www.kopsplateau.nl

